

Тіщенко Є. О.

*докторант кафедри економіки, фінансів та обліку,
Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»
м. Київ, Україна*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-611-2-17>

ДОСВІД ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ ЯПОНІЇ ТА УКРАЇНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ

Повоєнна відбудова Японії є унікальним і водночас показовим прикладом того, як країна, що зазнала катастрофічних руйнувань і втрат, змогла упродовж двох десятиліть перетворитися на одну з провідних економік світу. Після капітуляції у Другій світовій війні економіка країни була фактично паралізована: втрачено понад 25% національного багатства, 40% підприємств зруйновано, виробництво і споживання різко скоротилися, а значна частина населення залишилася без роботи та засобів існування [1]. Суспільство перебувало у стані глибокої соціально-психологічної депресії, спричиненої військовою поразкою та атомними бомбардуваннями Хіросіми і Нагасакі. У цих умовах виникла нагальна потреба у невідкладних політичних та економічних реформах, які мали забезпечити демократизацію суспільства, відновлення виробничого потенціалу та формування нової моделі розвитку, що ґрунтувалася на модернізації та інституційних перетвореннях.

Ключовим кроком стало прийняття у 1947 р. нової Конституції, яка заклала основи демілітаризації, децентралізації влади та демократизації суспільства, що забезпечило політичну стабільність і дало уряду можливість реалізувати масштабні економічні та соціальні реформи. Завдяки прийняттю антимонопольного законодавства було ліквідовано владу дзайбацу – великих корпорацій, що контролювали економіку та політику, – та відкрито шлях для розвитку малого і середнього бізнесу. Проведення земельної реформи дозволило передати сільсько-господарські угіддя безпосереднім виробникам, ліквідувавши спадковий статус земельної аристократії, що сприяло розвитку підприємництва у сільському господарстві та підвищенню продуктивності праці.

Водночас Японія зробила стратегічну ставку на індустріалізацію та технологічні інновації. Закупівля патентів і ліцензій у США, освоєння нових технологій та створення промислових кластерів забезпечили

швидке відновлення виробничого потенціалу. Уже в середині 1950-х років промислове виробництво перевищило довоєнний рівень, а в 1950–1970-х роках країна стала світовим лідером у електроніці, автомобілебудуванні та робототехніці. Випуск телевізорів, портативних радіоприймачів, відеомагнітофонів і промислових роботів сприяв зростанню експорту та міжнародної конкурентоспроможності. При цьому Японія зберегла й традиційні галузі – текстильну, легку та кораблебудування, що забезпечувало диверсифікацію та структурну стійкість.

Важливе значення мала освітня реформа 1947 р., завдяки якій відбулась демократизація освітнього процесу, підвищилися рівень доступності та якість навчання, а збільшення обсягів інвестиції у підготовку кадрів дало змогу сформувати висококваліфіковану робочу силу, яка стала рушієм індустріально-технологічного прориву. Соціальні реформи, створення профспілок і демократизація ринку праці сприяли підвищенню зайнятості та добробуту населення. Уже в середині 1960-х років заробітна плата та рівень життя японців наблизилися до показників провідних індустріальних країн світу: у 1970 р. 95% домогосподарств мали телевізор, а 20% – власний автомобіль.

Фінансування реформ здійснювалося завдяки гуманітарній та технічній допомозі США на суму близько 2,3 млрд. дол., кредитам Світового банку та МВФ, іноземним інвестиціям і мобілізації внутрішніх ресурсів [2, с. 217]. Важливу роль відіграло державне регулювання, яке стимулювало трансформацію особистих заощаджень у інвестиції та сприяло розвитку приватного сектору, забезпечуючи інституційну стабільність.

Податкова реформа 1950 р. підвищила рівень прямих податків, що забезпечило збільшення бюджетних надходжень [3, с. 178]. Завдяки скороченню військових витрат і реформі фінансової системи вдалося стабілізувати курс єни, подолати інфляцію та збалансувати бюджет. У результаті вже у 1951 р. Японія відновила довоєнний рівень виробництва, а впродовж 1952–1963 рр. ВВП країни зріс утричі. На початку 1970-х років Японія стала другою економікою світу [1].

Таким чином, основою «японського економічного дива» стали демілітаризація, демократизація суспільства, лібералізація економіки, масштабні індустріальні та технологічні реформи, ефективні інститути державного управління та активна взаємодія органів влади з приватним сектором. Для сучасної України цей історико-економічний досвід має виняткове значення. По-перше, необхідно забезпечити політичну

стабільність і демократизацію суспільства як фундамент для глибинних економічних перетворень. По-друге, важливо зробити ставку на індустріалізацію та технологічні інновації, формування промислових кластерів і розвиток високотехнологічних галузей у контексті глобальної конкуренції. По-третє, соціальна політика повинна сприяти підвищенню продуктивності праці, зайнятості та добробуту населення, що є ключовим чинником соціально-економічної стабільності. Нарешті, реформа освіти та інвестиції в людський капітал виступають необхідною умовою для забезпечення довгострокового й стійкого економічного зростання [4, с. 38].

Враховуючи ці уроки, для України можна сформулювати кілька практичних рекомендацій. По-перше, варто розробити дієву та комплексну стратегію економічної політики, яка поєднуватиме лібералізацію ринку з ефективним державним регулюванням, спрямованим на підтримку інновацій та інвестицій, а також на забезпечення макроекономічної стабільності. По-друге, необхідно створювати промислові кластери у ключових галузях: енергетиці, машинобудуванні, ІТ та агропереробці, що дозволить інтегрувати вітчизняну економіку у світові виробничі ланцюги та сприятиме структурній модернізації. По-третє, розвиток сільського господарства має забезпечити підтримку малих і середніх фермерських господарств, підвищення ефективності аграрного сектору та продовольчу безпеку як стратегічний пріоритет. По-четверте, соціальна політика повинна гарантувати підтримку ветеранів і осіб, які постраждали від війни, створювати умови для соціальної мобільності та зменшення нерівності, що є основою суспільної згуртованості. По-п'яте, модернізація освіти та інвестиції в людський капітал мають стати пріоритетом, адже саме висококваліфіковані кадри забезпечують технологічний прорив і конкурентоспроможність на глобальному рівні. Нарешті, фінансова стабілізація та прозора податкова система повинні сприяти залученню іноземних інвестицій і мобілізації внутрішніх ресурсів для відбудови економіки [5, с. 703].

Японський досвід доводить, що навіть після значних руйнувань країна може здійснити стрімке економічне відродження, якщо поєднати політичну стабільність, масштабні реформи, інноваційний розвиток та ефективну взаємодію держави з приватним сектором. Для України цей приклад є не лише історичним уроком, а й практичним дороговказом у процесі повоєнної відбудови та формування нової моделі економічного

розвитку, яка забезпечить інтеграцію у світову економіку та підвищення добробуту громадян.

Література:

1. Japan's Post-World-War II Economy and the Economic Miracle of the 1950s and 60s. Facts and Details. January 2013. URL: <https://factsanddetails.com/japan/cat24/sub155/item2800.html>
2. Forsberg A. America and the Japanese Miracle: The Cold War Context of Japan's Postwar Economic Revival, 1950-1960. The University of North Carolina Press. 2014. 362 p.
3. Buruma I. Inventing Japan: 1853-1964. Modern Library. 2004. 208 p.
4. Міщенко В. І. Промислово-цифровий розвиток як структуроутворюючий чинник формування сучасного технологічного укладу. *Економічна теорія*. 2025. № 2. С. 23–44. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2025.02.023>
5. Тіщенко Є. О. Світовий досвід повоєнної відбудови економіки та перспективи його використання в Україні. *Strategic Priorities for Sustainable Development in the Context of Global Economic Transformation: Scientific monograph*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2025. С. 690–723. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-575-4-26>.